

САНА ОЛОХ

Чурапчы улуунун хаһыата • ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫҢ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР • [sanaoloh](http://sanaoloh.ru)

2021 сыл
Тохсунньу
29 күнэ
бээтинсэ
№ 6
(11759)

тохсунньу 29 > буолар тохсунньу 30 > бастааннан тохсунньу 31 > билигиннэ тохсунньу 1 > олутуоруну тохсунньу 2 > сарда тохсунньу 3 > кыһар тохсунньу 4

— ИЛ ДАРХАН НЭДИЭЛЭТЭ —

АЙСЕН НИКОЛАЕВ ААСПЫТ НЭДИЭЛЭБЭ ҮЛЭТИН СҮРҮН ТҮГЭННЭРЭ

Тохсунньу 18 күнүгэр Айсен Николаев суһал ыстаап учараттаах муннабын ыытта. Уустук быһымайгы орду Дьокуускайга, Алданга, Нерюнгрига, Ленскэйгэ, Мирнэйгэ, Бүлүүгэ, Ханалас улуулар баһылыга Регион баһылыга ыарахан туруктаах ыарыах ахсаана аччаабатыттан долгуйарын биллэрдэ. «Кэккэ» улууска ыалдьыбыт киһи ахсаана эбиллэр, ааспыт нэдиэлэбэ быһымайгы арыый мөлөөтө. Маны биһиги күүһүрдүбэккэ тохтоотуохтаахпыт, — диэтэ Ил Дархан. Билигин сүрүн болгомото вакцинация ууруллар. Өрөспүүбүлүкэбэ медицина тэрилтэлэрэ быһыыны онорорго бэлэмнэрин иһитиннэрдилэр. 39 учаастак тэриллэбит, 128 биригээдэ хас да симиэнэнэн үлэлиир.

Тохсунньу 18 күнүгэр Ил Дархан Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр Чэбдигирдии сылын ытыгы былаанын көрдө. Киһи бырабыыталыстыбага олунньу 1 күнүгэрдизри былааны итиэнэтэрийэр кэмийтэ састаабын бигэргэтэргэ соруудахтаата. Айсен Сергеевич Чэбдигирдии сылын ытыгы биһир эрэ сыллыан мунурданыа суохтаабын, устастаабыа уларыыты тахсарыгар спэрт бэриллэхтээбин эттэ. Бу аһаардас доруобуйа харыстабылын сэлгээтэргэ эрэ буолбакка, олох бары эйгэтин хабыахтаах. Хас биһирдии киһи бэйэтин доруобуйатын көрүнүүтэ суолталаабын өйдүөх тустаах.

Тохсунньу 19 күнүгэр Айсен Николаев Үөһэ Бүлүү улуунун баһылыгын Владимир Поскачины кытары көрсөн кэпсэттэ. Улуус социальнай-экономическай сайдыыта бигэ туруктаах, судаарыстыбаннай уонна муниципальнай бырагыраамалар олоххо киирэллэр. Улуус баһылыга 2022 сылга ытыллалыахтаах Олонхо ыһыаһар бэлэм барарын иһитиннэрдэ. Култуурунай, социальнай эбийиэктэри тутуу болпуророна чуолкайданыа. 2023 сылга судаарыстыбаннай уонна бэлитиическэй диэйэтэл Исидор Барахов төрөөбүтэ 125 сыла бэлиэтэнэрин баһылык эттэ. Үбүлүөйү көрсө Харбалаахха Исидор Барахов аатынан оскуола-саад уонна Судаарыстыбаннас устуоруйатын мусуойун сана дьийэтэ тутуллуохтаах.

Тохсунньу 20 күнүгэр Айсен Николаев «Көдүүстээх регион» бырайыак 2020 сылга түмүгүн таһаарда. Бу бырайыак «Росатом» Госкорпорация экспедирин көмөлөрүнэн олоххо киирэр. Сыала-сорууга — хоромнута суох үлэ култууратын олохтоонун, өнө хаачыстыбатын тупсарыы, ороскуоту ачатыы уонна үлэ онорумтуотун улаатыннарыы буолар. Билигин 17 тэрилтэбэ 20 бырайыак, ол иһигэр иккитэ регионна бастың ныйманы туттууга уонна 16 кэскиллээх хайысхабыа олоххо киирэр. 2020 сылга 12 тэрилтэбэ 31 бырайыак түмүктэммит. Саха сирэ бырайыактары олоххо киллэриитин көдүүтүнэн биһир бастын көрдөрүүлээх регион буолбут. 2021 сылга бырайыак чэрчитинэн 5-тэн аһыаба суох олохтоох уонна регион таһымыгар үтүктүүхкэ сөптөөх моделлэри оноруохтара. Ааспыт сылга 14 биздэмэстибэбэ үлэни тупсарыыга туһуламмыт 20 бырайыактан 8-на түмүктэммит, быйыл эбии 27 сана

бырайыагы сабалыахтара. Айсен Николаев кэлэр өттүгэр былаас бары таһымыгар, биздэмэстибэлэр тэрилтэлэригэр үлэни көдүүстээхтик тэрийиигэ үтүктүүхкэ сөптөөх ныймалар баар буолуохтаахтарын ыйда.

Тохсунньу 20 күнүгэр Ил Дархан ОДьКХ реформатыгар көмө онорор пуонда — Судаарыстыбаннай корпорация генеральнай дириэктэрин солбуйааччы Тамирлан Аджиевы кытта көрүстэ. Айсен Николаев Судаарыстыбаннай корпорация салалтатыгар Саха сирин өйүүрүн иһин махтанна. Айсен Николаев ааспыт нэдиэлэбэ РФ вице-премьерэ Марат Хуснуллины кытта көрсөн, «Хаарбах» дьийэлэртэн көһөрүү» бырагырааматынан чааһынай дьийэлэри тутар болпуророну дьүүллэспитэ. «Бу ордуу арктическай улуустарга наадалаах, онно элбэх кыбартыраллаах дьийэлэри тутар ыарахан», — диэн Ил Дархан быһаарар. Вице-премьер регион баһылыгын этиитин өйөөн соруудах биэртэлээбит. Тамирлан Аджиев Саха сиригэр 60 тыһ. киһини 1 мөл. тахса кв.м. хаарбах дьийэттэн көһөрөр соруудаабын пуонда өйүүргэ бэлэмнэн эттэ. Киһи Саха сирин салалтатын Татарстаны кытары ИЖС чааһыгар федеральнай сокуонна уларытыыны киллэриигэ үлэлэһэригэр сүбэлээтэ.

Тохсунньу 21 күнүгэр Ил Дархан коронавирусу утары быһыыны оноруу болпуроронугар улуус баһылыктарыгар муннаах ыытта. Билигин Саха сиригэр маассабай вакцинациялааһын сабаланна. Дьокуускайы таһынан вакцина 13 улууска тиздиллиннэ. «Чугастаабы күнүргэ мантан атын улуустарга вакцинаны илдьиэхтэрэ» диэн Айсен Николаев иһитиннэрдэ. Өрөспүүбүлүкэбэ 27 тыһ. тахса доза абаһыллыбыт. Тохсунньу 21 күнүгэбэ туругунан 3,5 тыһ. кэринэ киһи быһыыны ылбыт. Нэһилиэнньэбэ иһитиннэрдэ, өйдөтөр үлэ, итиэннэ препараты харайыы, тизийи-таһыы болпуростарынан үлэ ытыллалыахтаах. Олунньу бүтүүтэ 70 тыһ. кэринэ доза вакцина кэлэрэ күүтүлэр.

Тохсунньу 21 күнүгэр «Колмар» чоһу хостуур хампаанньа үлэтин көрдүлэр. Айсен Николаев сылы үчүгэй көрдөрүүлээх түмүктэбитин бэлиэтээтэ. Арасыйыаба суох улахан шахта — «Инаглинский» бастагы учарата, «Инаглинский-2» ГОК үлэбэ киирбиттэрэ. «Инаглинский» шахта сылга 6 мөл. туоннабы хостуо, онтон олунньуттан «Илинни Денисовскай» шахта тоһору кыабынан үлэлээтэбинэ, «Денисовскай» ГОК хостуур кыамтатын 6 мөл. туоннаба тиздилэ. Онон 2021 сылга уопсай былаан 12 мөл. 240 тыһ. туоннаба тэннэһиэ. Быйыл «Инаглинский-2» ГОК кылаабынай куорпуна уонна «Инаглинский» шахта иккис учарата тутуллуохтара. 2022 сыл бастагы кыбаарталыгар үлэбэ киллэрэр соруу турар. 2020 сылга 1 млрд 250 мөл. солк. нолуугу киллэрбит. «Колмарга» 2020 сылга 2 тыһ. киһи үлэбэ киирбит, олортон олохтоох каадыр — 1217 киһи, тыа сириттэн — 295 киһи. Быйыл эбии 1287 киһини ылыахтара. Сыл бүтүүтэ холбоон 6

тыһ. үлэһиттээх буолуо.

Тохсунньу 21 күнүгэр Айсен Николаев өрөспүүбүлүкэбэ лицей-интернат дириэктэрин Иван Шамзеевы кытары көрсөн, үөрэхтээһин сайдыытын болпуростарын ырыттылар. Иван Иванович оскуола иккис учаратын тутуу болпуроронун көтөхтө. Билингэ дьийэ лицей интернатта суох, улуустан үөрэнэр үгүс оҕо ХИФУ уопсайыгар олорор. Маны таһынан оскуола оҕолоро «Сайдыс» научнай-производственной киһи иһинэн онорор бородууксуйаларын киэн эйгэбэ таһаарыы, талааннаах үөрэнээччилэри өйөөһүн, куоркуустарга, олимпиадаларга кытыннарыы туһунан кэпсэттилэр.

Тохсунньу 21 күнүгэр өрөспүүбүлүкэ инвестиционнай хампаанньатын — «РИК» АО уонна «РИК плюс» АО үлэлэрин көрдүлэр. Айсен Николаев хампаанньа ааспыт сылга ыыппыт үлэтин сөптөөбүнэн сыаналаата. Хампаанньа үлэбэ былаас, уопастыбаннас болгомотугу сүбэлэрдэ. 2020 сыл түмүгүнэн 2 млрд. 74 мөл. солк. киллэрбит, бу иннинээбэ сылтан икки бүк элбэх. 2021 сылга 2 млрд. 358 мөл. солк. киллэрэр былааннаах. Оттон «РИК плюс» АО 532 мөл. солк. киллэрбит, бу былаанаммыттан 24 мөл. солк. элбэх.

Тохсунньу 22 күнүгэр Айсен Николаев «СӨ ОДьКХ» ГУП үлэтин хайысхатынан бөбү-сыһы тизийиигэ ылбыт анал тизихинькэни билистэ. Сана тизихинькэни көрүү Комсомольскай болуоссакка буолла. Бу сылга регион буддьүөтүттэн 323 мөл. солк. субсидия көрүлүбүт, ол иһигэр 2020 сылга — 124 мөл. солк., быйыл — 99 мөл. солк. тахса. 51 тизихинькэ ылыллыбыттан 33-нэ арктическай улуустарга тиздиллиэ, 18-на — Дьокуускайга. Массыналар Арктика усулуобуйатыгар сөп түбэһэллэр.

Тохсунньу 22 күнүгэр «Үөрэх» национальнай бырайыак көмөтүнэн Дьокуускайга 31-с №-дээх оскуолаба үс мэндизмэннээх эбии куорпус тутуллан үлэбэ киирдэ. 315 мистэлээх сана эбийиэги «СТК» хампаанньа тутта. Манна үөрэнэр кылаастар, лабораториялар, мастарыскайдар, буфет, видеостудия, тиир, 30 тыһ. киһигэ хараллар бибилиэтигэ, успуорт саала, тизиньэр хоһо бааллар. «Өрөспүүбүлүкэ саамай улахан оскуолатыгар 2400 оҕо үөрэнэр. Сана тутуу оҕолор өссө сайдалларыгар, Саха сирин ааттатар үтүө дьон үүнэн тахсалларыгар төһүү буоларыгар эрээнэбин», — диэн Ил Дархан эбэрдэ тылыгар эттэ.

Тохсунньу 22 күнүгэр Айсен Николаев Нам улуунугар үлэлээтэ. Улуус киһигэр «Хаарбах» дьийэттэн көһөрүү» өрөспүүбүлүкэбэ бырагырааманан тутуллубут 31 кыбартыраллаах дьийэни көрдө. Ил Дархан өрөспүүбүлүкэбэ «Хаарбах» дьийэттэн дьону көһөрүү» бырагыраама куораттарга эрэ буолбакка, улуустарга эмиэ үлэлиирин эттэ. «АЭБ Капитал» тэрилтэ тутан киллэрбит дьийэтигэр кыбартыралар куукуна мизэлиинэн хааччыллыбыттар. Бу өрөспүүбүлүкэбэтигэр аан бастагы көстүү буолар. Сана дьийэ таһыгар

успуорт былаанаахтата баар. Кэлэр сылларга Нам улуунугар туһааннаах бырагырааманан 2024 сылга дьийэ 2 тыһ. тахса киһини сана дьийэбэ көһөрөр соруу турар.

Салгыы Айсен Николаев Хатырыкка СӨ Судаарыстыбаннас устуоруйатын мусуойугар сырытта, Максим Аммосов пааматынньыгар тыһынаах сибэкки дьөрбөтүн уурда. Хатырыкка үс оҕолуох Парниковтар дьийэ кэргэннэ ыалдьыптаата. Эдэр фермер ыал үс сыллаабыта сана дьийэ туттан киирбит, сүүстэн тахса сүөһүнү тутар кэтэх хаһаайыстыбаалаах.

Бу күн Ил Дархан салалтаны кытары улуус социальнай-экономическай сайдыытын болпуростарын дьүүллэстэ. Киһи Нам улууна турар сириттэн-уотуттан сабалаан, эргиччи сайдар кэскиллээбин, өрөспүүбүлүкэ салалтатыттан өйөбүл баар буолуобун ыйда. Билингитэ Намна «Култуура» национальнай бырайыагынан Култуура дьйарыаһа тутулла турар. Кырдыабаастарга аналлаах интернат-дьийэ тутууга сабалаһабыа. Өрөспүүбүлүкэ 100 сыллаах үбүлүөйүгэр Максим Аммосов төрөөбүт дойдутугар хас да эбийиэк өрөмүөннэнэрэ уонна тутуллара былаанналар. Айсен Николаев улуус дьаһалтата өрөспүүбүлүкэ салалтатыттан көмөнү кэтэһэ олорбоһко, улуус сайдыытыгар бэйэ көбүлээһиннэрин көтөхтөхтүк олоххо киллэрэрин бэлиэтээтэ.

Тохсунньу 23 күнүгэр Ил Дархан бизс оскуола дириэктэригэр сана олутуобустар кулүүстэрин туттарда. РФ Бырабыыталыстыбатын дьаһалынан Саха сиригэр 125 мөл. солк. суумаба 70 олутуобус оскуолапарга көрүлүннэ. 51 ГАЗель уонна 19 ПАЗ олутуобус хоту сир усулуобуйатыгар эппиэттэхэр. «Бу үөрэх хаачыстыбатын тупсарыыга уонна оҕолорго сөптөөх усулуобуйаны тэрийэргэ туһалаах. Регион киллэрбит этиитин аахсан, сана тизихинькэ биһиги усулуобуйатыгар эппиэттэхэр тына оноһуллубут», — диэн Айсен Николаев дойду Бырабыыталыстыбатыгар махтанна.

Тохсунньу 23 күнүгэр Айсен Николаев «Евразия биһир уһугуттан — биһир уһугар» экспедицияга старт биллэрдэ. Арктика туһаайытыгар биллэр айанныыттар Тойота массыналарынан сана экспедицияга туруннулар. Полярнай үөрэтээччи, блогер, «РГО Экспо» экспедициятын уонна тревел-бырайыагын тэрийээччи Богдан Бульчев салалтатынан экстрим-хамаанда Тымныы полюһуттан салгыы Новосибирск арыыларыгар массыналар тийэр соруутаах. Маннык айанна урут ким да холоһон көрө илик. Хамаанда Дьокуускайга олунньу бүтүүтэ кэллэбэ. Экспедиция кытылаахтара киһигэ устар былааннаахтар. Богдан Бульчев Ил Дархантан Саха сирин дьаралыгын наклейкатын массыналарыгар сыһыарарыгар көрдөстө. Айсен Николаев хорсун айанныыттарга ситиһини баарда. Экспедиция хаамыытын туһунан пропутествия.рф саайтка көрүөххэ сөп.

Афанасий НОЕВ,
Ил Дархан пресс-сэкиртээтэрэ.

— ТЫЛ — САЛАЙААЧЧЫГА —

ВЛАДИМИР ДМИТРИЕВИЧ:

“2020 сыл кэккэ ситиһиилэрдээх түмүктэннэ”

Суол — сайды мэкитэ

“Хаһаайка—холумтанынан, тэлгэһэ—ыал абатынан, нэһилиэк—баһылыгынан” диэн мээһэһэ этиллибит. Ааспыт 2020 сылга Чурапчы нэһилиэгэр туох үлэни ыһпытын, туу ситиспитин туһунан Владимир Сидоров көрсөн сурастым.

Барыгытын үүмүт сана сыһынан эсэрдэлибик! Кэлбит 2021 сыл ааспыт сыллаабыр бары өттүнэн таһарылаах буоларыгар эрэнэбит. 21 чыһыла — сахаларга үчүгэй сыһылаа, күн оройо бэс ыйын 21 күнүгэр буолар, ону сэрэ 21 — Айы чыһыла буолар. Онон эргичи табыгастаах сыл кэллэ дии саныбыт. Бары чэгиэн, чин, ситиһилээх буолуобун!

Владимир Дмитриевич, 2020 сыл, кырдык, бары өттүнэн уустуктардаах, эмиэ да сүүйүлээх, быһатын эттэххэ, икки өрүттээх сыһынан буолла. Ол эрэри, үлэ-хамнас тохтоло суох барбыта кэрэхсэбиллээх. Үтүс үлэ үмүрүйдэ, туруоруммут сыалгытын сыһыа ситиһэн илэргит хайдаллаах дьыала.

Сырдатты үлэтэ

2020 сылга уулуссалары сырдаттыга “Чаран” ТОО килбиктэ. Мэһэ 45 лаампа туруорулунна. Бу түөлбө олохтооҕо, улуус дьокутаата Иннокентий Архипов, түөлбө олохтоохторун туруорууларынан ППМИ бырагырааматынан оноруллубута. Нэһилиэк дьаһалтатыттан 300-чэкэ тыһыынчаны көрбүлүт, өрөспүүбүлүкэттэн 1,5 мөл. суума көрүлүбүтэ, улууска Алексей Панигин уонна олохтоохтор көрөннөр 200-чэкэ тыһыынчаны биэрбиттэрэ. Итин таһынан нэһилиэпит киинигэр турар лаампаларытын, остуолбаларытын өрөмүөнүүргэ кыһалыһыбыт. Онон сылга 1 мөл. 200 тыһ. солкубайы бүүдүөттэн тыһыан, бөһүөлэк иһин сырдаттыны хааччыла сатыбыт. Онон бу быйылгы 2021 сылга “Молодежная” ТОО уулуссаларыгар сырдатты үлэтин ыһыахтаахпыт.

ДЭС-кэ туоруур бетон сыбаайалаах тимиэр муоста оноруллан, 20 туоннаҕа дизри ыйааһыннаах анал тизхиһиктэр сылдыар кыахтаннылар. Суол оноруутугар хаһааннытаабыр да элбэх үбү көрдүбүт. Ааспыт сылга уолсайа 2 биэрэстэ, 800-чэкэ миэтэрэ усталаах суол тутулуна. Ону таһынан киин уулуссаҕа алдьаммыт аспааллары өрөмүөннээһиннэ, кыры уулуссалары көннөрүүгэ үлэлэстибит. Былырынныттан хас биридди ТОО-ка 1 мөл. сууманы көрөн, киһилэр бэйэлэрин көрүүлэринэн, ханан суол оноруллуон сөптөөбүн бэлиэтээн, өрөмүөннээһини ыһпытара үлэбит сүрүн уратытынан буолла. Түөлбөлөр иннэҕынан, бары кэриэтэ, дьоктааттар, түөлбөлөр салайааччылары кэтэбиллээх биір кыһаллаах болпуруостарын — суолларын онорторо сатаатылар. Ити үлэлэри сэрэ ууну ыһыты үлэтэ барар. Ол курдук, былырын биһиги 15 турбаны атылаһан адалан, ууну ыһтар хаһаабалары хастаран, суолу туоруур турбалары уктарбылыт.

Итини таһынан Ленин уулуссатыгар сатыы дьон сылдыалларыгар анаан, 500 миэтэрэ усталаах плитка тротуардар онорулуннулар.

Тулаайахтарга — чааһынай дьиз

Тулаайахтарга анаан Дордордоһуу алааһыгар түөрт кыбартыраллаах дьизини “ВостокСтрой” тэрилтэ тутан, гааска холбоһон олоххо кирибиктэ. Бэйэтэ туспа учаастактардаах, саамы мыйааһынайа, бэйэлэрэ бас билэр дьизлэрэ буолар. Бу оҕолор биэс сыл олорон баран, докумуоннарын бэйэлэрин ааттарыгар көһөрөн, чааһынай бас билигэ оностуохтаахтар. Маны таһынан быйылгы сылы баатана, Красильников аатынан уулуссаҕа эмиэ түөрт кыбартыраллаах дьиз үлэһэ кирибиктэ.

Хаарбах дьизтэн көһөрүү

“Хаарбах туруктаах дьизтэн көһүү” бырагыраама иккис түһүмэһэ салгыы ыһыллар. 2020 сылга 60 ыал Ярославский аатынан уулусса 80 нүмэрдээх “А”, “Б” куорлустарыгар сана дьизэ көстүлэр. Бу 30-туу кыбартыраллаах икки дьизини “Прогресс” ХЭТ кэмигэр хойуталлааха, олус үчүгэйдик тутан киллэрдэ. Тутуу биһиги Чурапчыбытыгар хаһаан даһаны ыһыллыһан наада, итинтэн атын бырагыраама тутууга суох. Онон төһө кыалларынан, дьон дьизлэринин туһугар кыһаллабыт.

Гаас — олохтут тыһын болпуруоһа

Гааһы киллэриин үлэтэ син биір ыһыллар, олох тохтоон хаалар диір кыахпыт суох. Холбур, 2020 сылга үлэтэ

сағаламмыт 7-с пусковой комплекс (Почта Томторо, Нидьили) быйыл үлэһэ кирибиктэ. Итиннэ 400-тэн таһса стояк таһсан турар. 5-6-с пусковой комплекс (бөһүөлэк киинэ, бойня аннынаағы учаастак) быйыл үлэтэ сағаланар уонна 2022 сылга кирибиктэ. Бу барыта иккилии сыллаах дуоғабардар диэн өйдүүр тобоһоһо. Үлэ онон ыһыллар. Оттон 9-10-с пусковой комплекс дьизин, быйылгыттан сағаланыахтаах этэ. Ону федеральнай секвестированиёҕа (бүүдүөт сүрүн чааһыттан соғуллан) сөп түбэһиннэрэн, тохтоон кэбистилэр. Ол эрэри, 2022-2023 сылларга олору былаанна хайаан да киллэрэбит. Гаас ситимин тардыга дьизин, куһағана суох иһэбит, онон дьон бэлэм олороро ордуқ.

Социальной эйгэ

Бу эйгэһэ уопсастыбаннай түмүүлэрибиктэ, 7 ТОО-быт бары күүсэ үлэһиллэр. Онлайн дьаһал инстаграм ситимин көһүө ыһыллыһанна. Уолсайа 48278 киһи куйаар ситимин көһүө дьаһаллары онлайн эрэһиминэн көрдө. Кириһ харчылаах 81 дьаһал ыһыллыһанна — онно 18 991 киһи сырытта, уолсайа сыл түмүгүнэн — 2 838 525 солк. кирибиктэ.

«Айыллаан» киинэ тыйаатыра бастагы кыбаарталга тапору киһилээх

үлэһэн сағалаабыт буоллабына, пандемиянан сибээһтэн, алта ый устата сабыллан турбуга. Уолсайа, киинэ тыйаатыр 160 миэтэрлээх — алтынны ыйтан саала аһаара о.э. 80 киһи кирибиктэ көһүлэһэн, үлэтин саллаабыта. Уолсайа сыл устата 453 сеанс киһи көрдөрүлүннэ. Сыл устата 9 368 киһи кирибиктэ сырытта. Билиэт сыһаната ортоғунан — 200 солк.

Куруһуоктар пандемия кэмигэр «Zoom» платформаны туһанан, үлэһэрэ элбээтэ. Ону тэнэ араас күрэхтэргэ кыттыны ылан, ситиһиллэрбиктэ улаһаттар. Уолсайа “Айыллаан” сыһыһанан киһигэр уонна “Утум” дьизитигэр 34 куруһуок үлэһиллэр. Ула хан дьонно — 20, ыһааттарга — 6, оҕолорго — 8. Уолсайа 494 киһи сылдыар.

Дьон доруобуйата ыраастык туһа сылдыһыларыттан тутулуһтанар, он он киһи баанһыгы элбэх киһи суунарыгар анаан кэнэтэн, санардан онорулунна.

Аан дойдуну бүтүннүү бүрүүкээбит хамсык туран, үлэһэ-хамнаһа, дьон-сэргэ олоһор улахан мэхэйдэри үөскэпитин иһин, дойду олоһор улахан уларыһылары аһалла. Ол мөкү да, үтүө да өрүттэрдээһэ көһүннэ. Үүмүт 2021 сыл барыбытыгар чэгиэн туругу, баай-талым олоһу аһаллын. Дьон-дьаһах дьалты хаамтын! Ситиһии, табыллыы биһиги дьизин иһиннэн сирэйдэһиннэ!

Кэпсэттэ Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

— БЫҔА БИЭРИИ —

Кылаабынай быраас вакцина туһунан кэпсээтэ

Тохсунньу 26 күнүгэр улуус кылаабынай бырааһа Артем Михайлович Ксенофонов “Саһа олох” быһа биэриитигэр ковиды утары вакцинациялааһын туһунан кэпсээтэ.

Киһи бастаан уолсай иһитиннэриини онордо. Тохсунньу 26 күнүгэр туругунан 788 ыалдыы түгэнэ таһыбыт, онтон 755 киһи үгүөрдэ, стационарга 12 дьизитигэр 9 киһи эмтэнэр. 40 киһи Дьоккусайга эмтэнэ көспүт. Онтон 31-рэ үгүөрдэ, 6-та эмтэнэр. Бу ыларыттан уолсайа 6 киһи олохтон туораата.

Артем Михайлович салгыы вакцина туһунан улуунун олохтоохторугар саво-сааһынан тийимтэһэ кэпсээтэ. Ол курдук, дойдубутугар икки. Спутник-Ви уонна ЭпиВакКорона вакциналар бэриллэн сағалаатылар. Уратылары диэн ЭпиВакКорона 18-тарьыттан 60-нарыгар диэри хааччахтаах, оттон Спутник-Ви 18-тарьыттан үөһэ сааһыгар хааччаҕа суох бэриллэр. Спутник-Ви дойду үрдүнэн элбэх партиянан оноруллан тарбанан сағалаата. Бу вакцина векторнай диэн ааттанар, ол аата вакцина сунһуүгэр киһи аденовируһа баар, онно ковид генын туруоран

биэрбиттэр. Оччоҕо киһи дьонно куһаҕаннык дьаһаба, төттөрүтүн иммунитетпын күүсэ үлэһэн, ковиды утары охсуһан киллэрбиктэ эбэтэр киллэрдэһинэ даһаны, киһи чэпчэки аһарынар. Болдосунан 2 сылга дизри харыстыахтаах. Бу вакциһаны оҕолор, хат дьахталлар, эмиһи эмтэрэр ийэлэр ыһаллара көһүлүмүт. Хроническай ыарыһаахтар боргиһи сылдыар кэмнэригэр бобуулаах, эмтэнэн аһарыммыттарын кэннэ бэриллэр.

Ааспыт нэдиэлэһэ биһиги улууска 400 доза кэбиктэ. 1-кы кыбаарталга 1500 вакциһаны туруорар сорук турар. Нэһилиһиннэ 60 бырыһыана ыһабына, биһиги улууспут кэлэктиһиннэ иммунитеттанан, көмүскэллээх буолар. Тохсунньу 26 күнүгэр туругунан, 190 киһи бастагы түһүмэһи, иккис түһүмэһи 15 киһи ааспыт.

Арасыйыа вакциһатын 12 дойду ыһан, номнуо туруора сылдыаллар. Маны таһынан 50 дойду сайаалка биэрэн олорор. Ити биһиги Арасыйыабыт вакциһата эрэллээһин бэлиэтиир. Вакциһаны ыһан өлбүт диэн статистикаҕа суох диэн кылаабынай быраас этэр.

Вакциһаны хайдах ыһабыт? Үлэһиттэр

кэлэктиһинэн сайаалка түһэрдэхтэринэ, бириэмэтин анаан ыһараллар. Онон тийэйдэхтиһинэ, доруобуйабытын көрөн-истэн, порталга кирибиктэ ыһадыбыккытын суоххутун бэрэбиэркэлээн баран биэрэллэр. Оттон бириддиһэн дьон регистраһуаһа эрийэн суруйтарарыт.

Нэһилиһиннэ сүрүннээн долгутар болпуруос: симптома суох ыһадыһыһыт буолуо, ковидынан ыһадыһыт курдук санаһабыт. ИФА туттаран баран ыһааһытын бэһарабыт диэччилэргэ хоруй манһык. Бу вакцина инструкцияһыгар оннук дьонно бэриллэбиктэ диэн суох ИФА туттардаһытына даһаны титр көрдөрүүтэ кыһ-кыра буолар. Ол аһыһыһык сырыһа ковидтан көмүскүүр кыаһа олус кыра. Төттөрүтүн вакциһаны ыһааһытына, титр көрдөрүүтүн улаатыһыһанан, көмүскүүр кыаһа өссө улаатар.

Быһа биэриини уолсай түмүктээн эттэххэ, вакциһаны ыһаһа куттал суох, интэринет ситиминэн тарбанар куһаҕан, сымыйа сурахтарга итэһэйимэн диэн этиэри бэһарыллар. Бэйэһит доруобуйаһытын харыһаан, бу ыарыһыттан вакцина эрэ туһалыһарын өйдөөн, улууспут олохтоохторун быһыһы ыһаһытыгар ыһырабыт.

Елена МАКАРИНСКАЯ

— КИМ ДА УМНУЛЛУБАТ, ТУОХ ДА УМНУЛЛУБАТ —

ЧУРАПЧЫ ЫТЫК КИНИТЭ

Саха АССР үтүөлээх учуутала, Чурапчы оройуонун, Болугур уонна Чурапчы нэһиликтэрин бочуоттаах гражданина, Аба дойдуга Улуу сэриитин кыттылааҕа, П. А. Ойуунускай аатынан судаарыстыбаннай бириэмийэ лауреата, "Хотугу Сулус" уордьан кавалера,

"Гражданский килбиэн" бэлиэ хаһаайына Иван Михайлович Павлов бу дьыл тохсунньу 31 күнүгэр төрөөбүтэ 100 сылын туолла.

Иван Михайлович төрөөбүт, оҕо сааһа ааспыт дэйдута — Болугур нэһилиэгэ. Ити түөлбөҕө Ньылла аҕаһыгар сайылыктанан, чарангар кыстыктанан, Мындабаайыга отордон опорбуттар. Аба Михаил Григорьевич Павлов эрдэ Христофороз диэн эбит, кэлин хос эһэлэрин Павел аатынан Павловтар буолбуттар. Барыта 17-тэ оҕолоруммуттар, онтон 5 оҕо—2 уол, 3 кыыс ордон улааппыттар.

Оскуолаҕа бастагы, иккис кылаастарга Болугур нэһилиэгинин ыаллыы олорор Амма оройуонун Сулбаччытыгар начаалынай оскуолаҕа үөрэммит. 1932 сыллаах күлүн Мындабаайыга сана оскуола аһыллан, үһүс кылааска кирибит. "Оскуолабыт икки бэрэстэтин ордук сир. Кыһын сарсыарда эрдэ туран, аһаан-сизэн, хонук маспытын эрбээн баран бэлэмнээн, дьыһа кыстаан баран оскуолабытыгар барарбыт. Сааскыттан саҥалаан сайын дьыһ үлэтин толоро-толоро, иллэн биризмэбитигэр күтэрдирбит, моботойдуурбут. Чугастыг Тыллаах дүөдэттигэр, ырааттаһытына, Амма өрүскэ сөтүөлүүрүбүт. От үлэтигэр кыттарбыт. Күнүн, кыһын балбаах хоннорууга, сүөһүлэри далга үүрүү, күнүс уулатан баран хостонно киллэри, кыһын өрөбүл күммүтүгэр оҕус сыарҕатынан тыаттан уокка оттуллар дүлүннэри тизээн киллэри, күөлтөн муус, ходуһаттан от тизииһэ—биһиги үлэбит буолара. Бөһүөлүккэ оскуола, медпун, маҕаһыан аһыллан, кэли-барыы элбээн, сайдыы улам-улам кэнээн испитэ. Дьон-сэргэ үөрэ-көтө олорор кэмэ кэлбитэ. Сана, сырдык олох арыллан испитэ. Дойдуга маннайгы 5 сыллаах былаан быһыытынан үлэ-хамнас барбыта. Араас фабрикалар, собуоттар тутуллубуттара. Тыа хаһаайыстыбатын үлэтигэр сана элбэх тизхиныкэ кэлитэлээбитэ. Немецкэй фашизм сэринэн саба түспүтэ буоллар..." —дизэн ахтар оччотообу кэми Иван Михайлович.

1942 сыл бэс ыйын 20 күнүгэр оройуонмут киинигэр Чурапчыга байыаннай хамыһыйаны баран, Кыһыл Армия кэккэтигэр сулууспалыыр кыахтааҕа быһаарыллыбыта. Ол ыгырыыга кини нэһилиэгиттэн 27 киһи фронтта аттамыта. Дьэтиттэн арахсар түгэин. "Сарсыарда аһаан-сизэн бүтэн мин айанга турунар биризмэм тийээн кэлбитэ. Эдьийим Маайа, баптым Өкүлүүн, быраатым Мэхээлэ кири-тахса сылдар быһыылаахтара. Аҕам ханна эрэ барбыт этэ, суоҕа. Уйадыбытын ийбэр көрдөрүмүэри күрэммит буолуохтааҕа. Ийэм табуретка олоппоһу ылан, дьэтиттэн тахсар аан аттыгар кэлэн бүөлүү опорбута. Тахсан истэхпинэ, кууһан ылан, ыппакка тугу эрэ санара-санара ытаабыта. Кыахтааҕа буоллар, дьэтиттэн олох даҕаны таһаарыа суох курдуга..." —дизэн суруйар.

И. М. Павлов Аба дойдуга сэриитигэр Хотугу-Арҕаа, Степной, 3-с Прибалтийский, 2-с Беларусский фронттарга сылдьыбыта. Куурускай тобой кырыктаах, элбэх хаан тохтуулаах кыргыһыгыгар кириспитэ. Итиннэ 7 сириэн буулдһа таптаран ыараханньк бааһыбыта. Сэриини Кенигсберг куоракка түмүктээбитэ. "Албан аат" 3-с истиэпэннээх, "Бойобуой үтүөлэрин иһин" уонна "Кенигсберг куораты ылыы иһин" мэтээллэрдээх, Аба дойдуга сэриитин иккис группалаах инбэлиитэ буолан эргиллибитэ.

Бу уодаһыннаах сэрии тизмэтигэр 29 кинигэни таһаартарбыта. Итилэргэ сахалар сэрии ханнык баҕарар көрүнэр—летчик, танкист, кавалерист, артиллерист, связист, моряк, о. д. а. кыттыбыттарын, хорсуннук сэриилэспиттэрин суруйбута. Итилэртэн үс кинигэни ойуччу тутан баһизтиэхпин баҕарабын. Бастагы кинигэ "Өлүү хараһын үстэ өнөйөн" диэн Дьоккуускайга "Бичик" кинигэ кыһатыгар 1993 сылга бэчээттэммитэ. Аан тылыгар: "Бу кинигэ уруккута удьуор сэриинит буолбатах омок, сэриигэ хайдах кыттыбытын көрдөрөр соруктаахпын. Уонна буолан баран, Саха сириин барытын үрдүнэн буолбакка, анаардас биир оройуон-дьонун көрдөрүө этибит. Манна ахтыллар Чурапчы оройуонун сэрииниттэрин курдук, атын даҕаны оройуон-дьонун син биир хорсуннук сэриилэспиттэрэ"—диэбит Салер Семен

Дмитрьевич Флегонтов, летчик Семен Егорович Аммосов, рота хамандыыра Роман Христофорович Кривошапкин, кавалерист Прокопий Иванович Дюдорев, минометчик Константин Макарович Федоров, связист Иннокентий Дмитриевич Егоров о. д. а. бойобуой суопларын сырдаппыта.

"Чурапчы буйун уолатара" диэн кинигэ 1995 сыллаахха Чурапчы оройуонун типографиятыгар бэчээттэнэн тахсыбыта. Бу 1941—1945 сс. Чурапчы оройуонунтан армияҕа ыгырыллыбыттарга мэнэ кинигэ буолар. Редакциялыыр кэллэспит тэриллэн, элбэх үлэтиэн, ырытыыттан, докууоннары туһаныыттан таһаарыллыбыт. Кинигэ кириитигэр "Аба дойдуга Улуу сэриитигэр изирим дьэпэрииттэн тэпэһиэн, аал уоттартыттан арахсан, фашизмы утары күөн көрсүбүт, салпаас чаастарга уонна военкоматынан ыгырыллан, үлэ фронттарга сылдьыбыт хаан уруу дьоммут тустарынан хас бириидилэрин аатын ааттаан суруйарга бастагынан холонон, эһизэ бу кинигэни уунар дьоллоохтун," — диэбит. — Хас бирииди киһи хайа нэһилиэгэ, хас сыллаахха төрөөбүтэ, хас сыллаахха, хайа ыйга, күнүгэ ыгырыллыбыта, хайа дойдуга сэриигэ өлбүтэ эбэтэр эргиллибитэ, наҕараада киллэриллибитэ. Аба дойдуга сэриитигэр кыттыбыттары нэһиликтэринэн түмэн көрдөрөр таблица, уордьаннаахтар, икки сэрии кыттыылаахтара, эллисирдэр (эргиллибиттэр, эргиллибэтэхтэр) испиһэктэрэ баар. Бу сүрдээх уустук ончуулаах көмүүтүгэр суох кэмгэр Чурапчы улуусунааҕы типография (дириэктэр П. М. Массажев) бэчээттээн таһаарыта хайбаллаах. Кинигэ ыйынньык (биллэрэр-көрдөрөр) быһыытынан туһанарга суолтата улахан.

Иван Михайлович кэнники таһаартарбыт кинигэ "Чурапчылар — Ийэ дойдуга көмүскаллар" диэн. Бу кинигэ Чурапчы редакция-издательской холбоһугар 2015 сыллаахха бэчээттэнэн тахсыбыта, мин редактордаабытым. Кинигэ кириитигэр ааптар: "Улууска Аба дойдуга сэриитин сырдатар кинигэлэр син тахсыталаагылар. Ол гынан бирииди кинигэни кыһаан ситэри булан көрбөппүт, барытын хаһан көрдөрөр (обзорнай) кинигэ баара буоллар, диэн баҕа санаалаахтарга эппиэттээн бу кинигэ сурулунна, — диэн быһааран биэрэр. Ити эппитин курдук, бу кинигэ

Аба дойдуга сэриитигэр, Японияны утары сэриигэ, Корея сэриитигэр кыттыбыттар киллэриллбиттэрэ. Сэрии саҥаламмыт биричинэтин ааптар быһаарыта, билиэн түбэспиттэр дьылбалара, икки сэрии кыттыылаахтара, аймактыылар, аҕалаах уол сэриигэ кыттыылары салаанан кирибиттэр, убаастыыр, сүгүрүйэр киһитигэр И. В. Сталинна туһунан суруйууну аныыр.

И. М. Павлов улуусун устуоруйатын үөрэтиигэ, бириидилээн дьонун сырдаттыыга үгүс үлэни ыппыта, кинигэлэри, ыстатыйалары таһаартарбыта. Олортон "Чурапчытаагы колотушка" диэн кинигэтигэр Чурапчыга 1922 сыллаахха буолбут событиелары, оччотообу туругу суруйар. Ол кэмгэ, Временнэй Бырабытталыстыга саҕана, Чурапчы сэлээннэтигэр кимнээх опорбуттарын, сана ыал кириилэрин көрдөрөр. Ити сыл кулун тутар ыйтан Чурапчыга буолбут норуоттар бэрэстэбиитэллэрин уобаластаагы учредительнай сийиһэ үлэлээбитэ, Саха сириинээҕи уобаластаагы временнэй норуодунай управлениета (ВЯОНУ) тэриллэбитэ. Ити тэриллэтин, кимнээх салайбыттарын сырдатар. Гражданский сэрии кэмгэр үрүннэр хаайыт дьоннорун баалкынан кырбаан өлөрүүлэрин, онно кимнээх түбэспиттарын, баһыһыны уоттааһыны, о. д. а. ити кэмгэ буолбут түгэннэр бу кинигэ киллэриллбиттэр. Бириидилээн дьоннорго аналлаах кинигэлэрдээх. Холобур, "Военком майор Сотников" диэн Чурапчы военкоматын салайабыт Василий Георгиевич Сотников, "Күндү киһибит эбэбит" диэн кэргэнигэр, ийэлэригэр, эбэлэригэр Анастасия Михайловна Павловага анаммыт кинигэлэрэ.

Дойдугар эргиллэн, 1946 сыл балаһан ыйыттан Чурапчы киин оскуолатыгар физкультура учууталынан үлэтин саҥалаабыта. 1950—1951 үөрэх сылларыгар Чурапчытаагы педагогическай училищега фронтта

ыгырыллан ситэ үөрэммэтэх куурустарын бүтэрибитэ. Салгыы Дьоккуускай оройуонун Тулаҕа-Киллэм 7 кылаастаах оскуолатыгар физкультура учууталынан үлэлээбитэ. 1959 сыллаахха дойдугар эргиллэн, Чурапчы орто оскуолатыгар 4-с нуучча кылааһын үөрэппитэ. 1960 сылга тохсунньуттан интэринээт-оскуолаҕа завучунаан аһаммыта. Бизс сыл бу дуоһунаска сылдьан баран, устуоруйа предметигэр учууталлаабыта, маннайгы байыаннай бэлэмнэни (НВП) уруогар военруктаабыта. Бу оскуолаҕа 1989 сыллаахха дизри үлэлээбитэ. Оскуолаҕа үлэлиир кэмгэр, 1975 сыллаахха "Саха АССР оскуолаларын үтүөлээх учуутала" аат инэриллибитэ. 1995 сыллаахха Чурапчы оройуонун Бочуоттаах гражданина буолбута. Манна үлэли сылдьан, олоһун доторун Анастасия Михайловнаны көрсөн ыал буолбуттара, 4 оҕолоруммуттара. Үлэлээбит кэмнэрин олус күндүтүк саныйар. "Дьылбаһыттан туораабаһын" кинигэтигэр үлэлээбит оскуолаларын,

учууталларын үөрэтиигэ-итиитигэ, уосастыбаннай үлэҕэ кыттыыларын ис дууһатыттан изйэн турар сырдаппыта, бастын үөрэнээччилэрин, кинилэр кэнники дьылбаларын суруйбута. 1960 сылтан 1990 сылга Дьоккуускайга көһөн кириэр дизри олорбут интэринээт-оскуола томторугар үнүстүүт аһыллыбытыгар олунун үөрбүтэ. Бу томтор ыччаты үөрэтиигэ кэскилин түстээн, "Дьоллоох аартык туоната буола туруоҕа" диэн алгыс тылын аныыр.

Иван Михайлович улууска Аба дойдуга сэриитигэр анаммыт пааматынньыктар ончулууларыгар, туруорулууларыгар сүбэһит-амаһыт буолбута. Кини сүбэтигэр интэринээт-оскуола томторугар Чурапчы педучилищетыттан баран сэрии хонутугар октубут буйууннарга, Мындабаайыттан сэриигэ аттанааччылар дойдубарыныын быраһаайдаспыт сирдэригэр, военкомат тумулун аһыттан сэриигэ аттамыт мистэлэригэр, о. д. а. бэлиэпэр, пааматынньыктар туруорулуунулар. Сэрии издэнин, дойдуга бэриниилээх буолууну араас дьаһалларга, үөрэнээччилэри кытары көрсүһүүлэргэ кэпсээн, сырдатан кэлбитэ. "Уруккуну сыаналаабыт, билбэт киһи билигини, кэнээскитэ суох," — диэрэ. Кырдыаһы убаастыырга, үлэни таптыырга, сирдээх, чизһинэй, кырдыксыт буоларга үөрэтэр-такайара.

Уосастыбаннай олоххо актыыбынайдык кыттар. Үлэлээбит оскуолаларыгар араас дьаһаллары тэрийиигэ, оройуон устуоруйатын үөрэтэр үлэ, ревюция "Албан аата" кулууп чилиэтин быһыытынан таһаарылаахтык үлэлээбитэ, хас да оскуолаларга бочуоттаах пионер быһыытынан ылыллыбыта, элбэх дэлгэзэссийэлэр састааптарыгар киллэриллбитэ. Биир үрдүктүк сыаналанар ситиһиитинэн Саха сириттэн Аба дойдуга сэриитигэр өлбүт буйууннарга анаммыт "Память" мемориал-кинигэ тахсарыгар кыттыыны ылбыта буолар.

Иван Михайлович Павлов үлэтэ үрдүктүк сыаналанан, 2000 сыллаахха "Чурапчы улуусун 20-с үйэ 100 чулуу киһитэ" испиһээкэ киллэриллбитэ, 2004 сыллаахха "Болугур нэһилиэгин бочуоттаах гражданина", 2009 сыллаахха "Чурапчы сэлээннэтин бочуоттаах гражданина" ааты ылбыта, 2015 сыллаахха "Хотугу Сулус" уордьанынан наҕараадалаабыта.

Чурапчы дьонно-сэргэтэ буйун, учуутал, сырдатаччы Иван Михайлович Павлов убаастыыр, сыаналыыр. Кини бойобуой суолунан, үлэтинэн-хамнаһынан киэн туттар. Ону киин бөһүөлүккэ кини аатынан оскуола, байыаннай-патриотическай кулууп баалара, оскуола үөрэнээччилэригэр "Павлов аабылара" буолаллара, С. А. Попов — Тумат "Саллаат дьылбаһа" кинигэ, "Иван Павлов: воин, учитель, летописец" киниз уһуллан экранга тахсыбыта, кинизэ анаммыт бизэрдэр, араас дьаһаллар буолуулары туоһулуур. Төрөөбүтэ 100 сылыгар ытыллар тэрээһиннэргэ анал хамыһыйа тэриллэн үлэлиир.

Ытык киһибит үтүө аата биһиги өйбүтүгэр-сүрэхпитигэр мэлдьи тыыннаах.

Алексей СЛЕПЦОВ.

Айар аргыс

Венера Петровна Трофимова –
Кырымпа.
Томпо оройуонугар
Тополия
нэһилигэр төрөөбүтэ.
Дьокуускайдаагы
педагогической
училищени бүтэрэн,
иитэччи идэтин баһылаабыта. Билигин
«Солнышко» уһуяанна иитэччинэн
үлэтир. Кэргэннээх, үс оҕолоох,
сиэннээх. Нууччалыы, сахалыы
тылынан хоһоон суруйуунан оскуопаа
үөрэнэ сылдьан саҕалаабыта.

Дождь от неба до земли
Дождь в серебряной пыли,
Дождь, ты путь на небеса,
Дождь – вселенной голоса.
Дожди как люди, совершенно
разные
и повод разный, по какому льют,
А души у дождей всегда
прекрасные,
Поэтому всегда люди ждуть...!

Сири-дойдуну таптааммын,
Хоһоон айар дыкты алыптаах
айаныгар турунум.
Хоһоонтон хоһоон тахсар,
Ситимнээн уурабын.
Былыргы өтөхтөр, алаастар
Олорон аастыт өбүгэлэрбит,
Саха килитэ буоламмын,
Сахалыы туюабын, ыттыгыбын,
үткүүлүүбүн.
Бу хоһооннорбор суруйабын
Хоһоон айар алыга ытларан,
Баар санааларым, кистэлэннэрбин
Ыраас илиискэ сааһылаан уурабын!

Как часто мы боимся
Принимать этот возраст.
Седина на моих волосах...
Распущу свои локоны.
Свежий утренний воздух,
Медом пропитался.
Ноги искупав в росе,
И от всей души покаюсь.
А время мчится словно птица
Жаль время уходит вдалёк.
А мудрость приходит с годами,
Седина на моих волосах...

Римма Иннокентьевна Корякина – Хотууна.
Чурапчыга олорор,
кэргэннээх, оҕолордоох.
Идэтинэн эмчит. Билигин
пенсияба олорор. Саха
Өрөспүүбүлүкэтин
Суруйааччыларын
сыйууһун чилиэнэ, «Чурапчы»
литэрэтиринэй түмсүү салайааччыта,
алта кинигэ ааптара. Хоһоонноро
элбэх сурунаалга, хаһыаттарга
бэчээттэммиттэрэ. Өрөспүүбүлүкэ
ытыллар элбэх хоһоон күрэбин
кыайылаабыта.

Сир Иньэ талыыта,
Уол оҕо сураба.
Үөһэнэн элиэти кетер
Эбир былыттар ыдастан
Күн күөнүн салтылар,
Сир тылынын ыктылар...
Сүллэр сүллүгү өрүкүгүн
Ыйы-быдаан ытылына,
Үөмэр чуумпу уһуктан
Чунхук уута ыһылына...
Өндөл халлаан ороодуттан,
Үөрбэ очуос уһууттан
Эстэр эпин дэлбэрийэн
Дүгүрдэнэн дыһыйдэ...
Тобус холорук кутуруктаах
Уот чабаан чабылган
Курбуулу куйууһун
Сири таһыда,

Килл маһы хумалаан
Кытарар уотунан таһыда,
Күнү-түүнү өрө мөхтөрөн
Халлаан сиигинэн хайынна...
Итиэннэ...
Итии болуо таас дьалтап
Үлтүрүгүн ыстанна,
Сир түгэсэ дорууһун,
Ньиргэһийэн тилиннэ...
Икки кылдыы кытыллаах
Чөгөрө чүөмтэ
Үрүг күүгүнэ аллан
Дьалкылдыы түлүннэ...
Алтан төбө от албактоох
Аар бадах Сэргэсэ
Көй саага дорбоон
Охтообор түргэнник
Таннары сурулаан
Султу саалына!
Үс күннээх-түүн устата
Сүллүгүгү ытылган
Устар уоһах күн
Уоругуттан арахсан
Көмүс итин суоһунан
Улгумчук убарытта,
Күрсэр күүс
Уоһа-кытына
Улам уостан,
Намырыһан хаалпа,
Ии-ным барда...
Ньэнкир оҕуруу таас курдук
Дьол самыһа
Сири илбүү ибиридэн
Күөх нээкэ оту
Туруору аста!
...Ити,
Көмүс аалы күннээх
Буор туруу дойдуга
Кустук курдук кыһаан,
Ох курдук онгортон
Уу дьулай оройдоох
Саха төрдө буолар
Уол оҕону айан,
Төлкөтүн түстээбит
Уһун талыытыгар
Сир Иньэ үөрэн,
Икки изиннэрэ
Итийдэн
Айгыста-игиэттэ
Олорбута үһү...

Айар суолум аартыгынан
Айар аалым кыһааттарын
тиэрэммин
Айаас апын бугуһута көлүнүм,
Көмүс дорбоон күрүлгүнүн
тиһэммин

Үөһү-үөһэ көгүлбүнэн көтүтүтүм...
Устар сыллар сырыыларын
сырыһа,
Аһар дьыллар хардыыларын
батыһа,
Салпай уопсан айаннарын сайыһа
Ыраах бардым, аартыктарын
арыда...
Өндөл манган халлаанынан
салбуһан
Үрүг күнүм арыаллаһан
сатылыһып,
Дирин куйаар дьураатынан
субуһан

Сулус үөрэ суксуруһан сыбыһып,
Итир былыт ирбинньагин илимэ
Эриэ-дэхси эбирдэнэн ыйанар,
Улуу дьабыл хайаларым өндөһөн
Туруук очуос арбаастара хантайар,
Бобор-хаайар кыһыларбын өһүлэн,
Тиксэ илик кытылларбын кэрийдим,
Күөйэр-хаайар харгыстарбын
үрбүн,
Санаам ытырын ыраларын
бэрийдим...
Дьылба-ыйаах ыйааһынын бэкиртэ
Эриэн-эбир хамыйабын кэбистэ,
Түөрэк түспүт төлкөбүнэн
айыллан
Айыылартан көрдөстүм!

САРСЫАРДА

Харанга айгыста сыһылан,
Ый уһун сыһааһар ыйанна.

Сарлах уот илинтэн ыһылган,
Таас чылчаал уһугар таһанна...
Көй салгын дьэнкэрэ сайбанан,
Уу-чуумпу уйугун таарыйда.
Чап-чараас уһана тарбанан,
Түүнү ил кистэлин арыйда...
Ол таастан ыстаммыт ой

дуораан

Кизэн далай ньууругар кылыда,
Иһийбит ылы-чыл уһуктан
Тыылланнаан дучуйа дьаһыйда...

Светлана Ксенофонтова –
ИЛГЭЙЭ

Светлана Егоровна
Ксенофонтова – Илгэйэ
Тымныы полюһун
чыпчаалынан аатырбыт,
кэрэ айылжалаах
Өймөкөөн улуугар
Кыраый Өймөкөөн нэһилигэр күн сири
көрбүтэ. Намнаагы педагогической
училищени бүтэрбитэ. Билигин
Чурапчыга олорор, «Мичил» уһуяанна
иитэччинэн үлэтир. Хоһооннору 2017
сыллаахтан суруйар.

ЫДАНА

Түүн түүлүкэй харааччыны
Тойг баадай маньы турар,
Толбоннурар толоонноох
Үрүг сүүрүк сүүмэхтээбит
Төгүрүччүгү күрүкэлээх,
Саймаарыччы сайбайбыт
Мааны манган байбаратын
Кыһаабыта, мыһаабыта,
Сэнээрбитэ буоллаха,
Кылбаадыбыт кырсыттан
Кырамтаннаах кытылаах,
Сыһы сыһыа сырдыыр
Сырдыкаана тыһыарыйдаах,
Саһарбалаах суолун устун
Ыйдагытын ырыакалыыр
Тэһийбэтэх сулустара
Чабылчы тырымныылар,
Чоҕуоруччу чолбоннуулар,
Син ботуччу бочуугуруулар,
Курулчанчы куугунуулар,
Кулгаватарын дуомунан
Мин дикки тэллимнэтэн,
Аастыт күнтэн үтүөкөн
Сонун истиэх баалаахтар.

ҮРҮМЭЧЧИ

Күһүнү үрүмэччи
Үрүмэччи үрүкүнэй
Күнү мүчү көтүлүткээ,
Күөгүйдүт көтүлүткээтэ.
Күһүн кэллэр сүлүккээ,
Көччөхтөнө күүлэйдээтэ.

Өрөөн хаалбыт сибэкким
Сылвас тыһынын былдыһар,
Онно оннун булаары,
Тырыбыны таарыйда,
Аһыыр аһын амтаһыйда.

Хомуччу хаппыт сэбирдэххэ
Симиллибит сиигиттэн
Ыймах ыһаан ыйыһына,
Оччо – бачча туттубакка,
Куйаар устун куочаиданна.

КҮНҮН

Күндүл күөбү күрэтэн
Күлүмнээтэ күн өҥө,
Күһүн дэтэн көмүөлпээтэ,
Көмнөхтөрүн көйгүөлпээтэ.

Сөтүөлүтүтэ, көтүтүтэ
Сөрүүнүүкү сүүрээнгэ,
Сүмэлэммит сүтүбүтүтэн
Сөллөн төлө көтүтүтэ.

Мөһүн мөһүн көбүтүтэ,
Мөһүөнүтүтэн өрүкүтүтэ,
Муннум иһин муннаран,
Моойум устун уһуна.

Тойук буолан туругурда
Торомунан тоҕсуйда,
Тохтуу- тохтуу толордо,
Туоһа уйуктан уйдарда.

ХАҢЫН

Халлаан тымныы хараба
Хатанна хаарыан айылбаар,
Халыр хатыы халбана
Хайа тэбэн арылына,
Ханыы кыһаал кыраһаан
Хааман кэллэ аттыгар,
Халгыһаһа хайбастыт
Хамсыы турбут талахтарга
Хантайа көрбүт сэбирдэхтин
Халын хаачыр хахтаата.
Хатыһаах кырыһыларын
Хампырылар кырыһааһа,
Харыһаар чалбахтын
Хатыһахтыы хаппахтаата,
Хаһа мууска суулаата.
Хардыым аайы көппөлүт,
Хам сыһыарбыт, туртаппыт
Хачыһарас оҕторунан
Хаамар ыһа туһаһыт,
Хаһах иһин хаалларбатах
Хаарыан сири барытын
Хаһыг дэтэн таарыйбыт.

***

CHURSUN

Тыма окутала со всех сторон
И даже лучик света не пробьется.
Немного жаль прошедшей жизни
И вместе с ней обиды боль.
Кому-то жизнь казалась смертию,
Кому-то пыткой горькой правдой.
И я, не баловень судьбы, но всё же:
Я жил тогда, когда любил когда-то...

***

Сарсыардаангы күн сардангатын
курдук,
Айылба саас уһуктарын курдук.
Мунчаарбыт, муммут сүрэхпит--
Тыһыны бизрэн, тилиннэрдэн.

***

Смотри, на небе облака--
Плывут без нас издалека,
Им дела нет до наших сует,
До нашей жизни и любви...
О, как хотел бы я быть ими
Парить над грешною землей
И безразличным взглядом выше,
Тянуться прямо к небесам

***

Я вам даено хотел признаться,
но с мыслями собраться всё не мог.
И вот, бумага чистый лист

исписан,

И всё, что думаю на нём.
Я вас люблю так безнадежно

долго,

Как не любил бы вас никто.
Я с вашим именем рассвет

встречая

И с вашим именем на небе звезды
жагу...

***

ИННОКЕНТИЙ АЛЕКСЕЕВ

Сирдээби олох ыраас тапталга,
Сүүрүүрэр үрбүм ыраас уута,
Кылыһары устэр дьэнкир утаба,
Кыһаах тэнэ күндү тааһа.

Сир симэһин кэрэ сибэккитэ,
Кырдан наһы кэрээлэ
Ымык чыһаах саҕата
Күн сырдык күтүмэ.

Наһыл, намчы, чараас сүрэх
Уйадытар дыкты саҕата.
Уран тылым оһуор тийэр
Уостан хаалбат сүдү күүһэ.

Тойтоһууа тула хаамар,
Тойук тэнэ чуолчаарар,
Торбо буруом унаарар,
Дьолум-сараум оҕом буолар.

Атырдах ыйын 22 күнүгэр 303 нумардээх ОБОН-на (отдельный батальон особого назначения) балтараа нэдиэлэлээх былакаада уонна үгүс хаан тохтуулаах кырыгыны ("улахан" сиртэн сааһаан) кэнниттэн Арҕун куоракка барарга уочараттаах холуоннаны түмүттүрө. Холуонна сүрүннээн, 1 рота 2-с взводун саллааттарыттан, икки БТР-80 уонна икки ууну таһар АРС тизхыныкэлэртэн таныллыбыта.

Майор Адолин, суорума суолламмыт комбат солбуйааччыта, айаннаары турар пехотинецтарга уонна тырааныспардарга аа-дьуо хааман тийиэн чуумпуктук: "Айаннаан, сэрэхтээхтик сылдьың", - диир хамаанда биэрдэ. Быһаһы, холуонна салайааччыта, Е-751 бастакы барар байыаннай массыына 1-кы ротатын хамандыыра Щечкин начаалынньыгын олус болломтолоохтук итиннэ тугу эрэ толкуйдаабытты хаастарын түрдэһиннэрэн, "сөп" диир, чизэ

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ

БАТАЛЬОННА ИҺЭР УУ НААДА ЭТЭ

Павел Старшинский тылыттан. 1996 сыл атырдах ыйын 22 күнүнээҕи түбэлтэ

биэрдэ. Ол кэнниттэн тутуах массыына суоппарыгар Радиковка "айаннаатыбыт" диир илиитинэн имнэннэ.

Ону эрэ көһүтэн турбут тизхыныкэлэр хара буруонан уһууран, ньириппэн-барылаан, алдыаммыт аспаал суол устун аа-дьуо хонунулар. Арҕунга чуһаһан истэхтэрин аайы, улам сэрэхэдийэн киһирэн барытара — блок-посту ааһан, куттал суоһаан эрэрин өйдөрүнэн-санааларынан, эттэринэн-хаанынан сэрэйэ испиттэрэ. Ол эрэри кэнниттэн биһакаада турарын өйдөөн, иһэр уута туох батальонна төнөр сатаммытын бары биэтик өйдүүлэрэ. Иккис взвод хамандыыра Миша Фашанин кэнники иһэр бронетранспортер бронятыгар олорон эрэ, бэйэтин саллааттарын диэки хайыһа да барбакка, сытыы хараһынан иннин диэки көрө-көрө, барыларын болломтолоох уонна бэлэм буолалларыгар ынырда.

Бүтэһигинэн иһэр БТР бронятын үрдүгэр сытар бөлүмүөччүк Аистов хараһын инники эрээттэн араарбакка эрэ, эрдэттэн бэлэмнээбит 250 ботуруон (7,62мм) киһэр иккис хоруюпкаатын таһааран, бэйэтин диэки ыксары тардан, сыһыары уурунна.

Грознайга буолбут кыа-хаан тохтуулаах ырахан кыргыһы туһунан Аистов кутаабын уһуурун истэн билэрэ. Ол курдук, кини атырдах ыйын 6, итиннэ 13 күнүгүгэр Хаттаб халын этэрээтин кытары күөккэ сэримлэспиттэрин хаһан даҕаны умнутат. Ону В эдэрээн уол сырдык тыһына быһыбыта, 30-ча саллаат ыраханньык бааһырыта. Ону буорах аһыы сыта биллибитэ — төһө даҕаны уустугун иһин биһиги ону мүччү түспүлүт, өстөөх "ардыай тийгин" кытаанахтык көтүрү оустарбыта. Хаттаб уонна кини көмөлөһөөччүтэ Абу 18-с чыһылаҕа ону изстэһэ сатаабыттарын туһунан табах атылыгыр опохтоох уопаллар кэпсэтэллэрэ. Ол күн Хаттабка чугас, үрдүкү кылаастаах гранатометчик уонна хас даҕаны атын дойдуттан наймылаһан кэлбит боевиктар анараа дойдуга аттамматтарын кэпсиппэлэрэ. Ол гранатометчик онносор БТР аһаҕас люгун кытары бэргэнник табырын туһунан уос номоҕо оностоллорго. "Ыттар бааллара, эһилини ким итинниккэ үөрэппитэй?" — диир Аистов иһигэр ботуруураан ылла. Онтон тула өттүнэн хаа-чахтаах федераллар подразделенияларын иһинээҕи сибиллээх күүстэр байыаннай чаастарын, ытыллыбыт блок-посттары санаан кэллэ. "Сүтүктэр, сүтүктэр, сүтүктэр... Бэҕэһэ, атырдах ыйын 21 күнүгэр иһэр уу ыла, 1-кы взвод баран кэлбитэ, барыта эттэнэ ааһыта, уулаах эргиллибиттэрэ. Биһиги сыалбыт-сорукпут итинник, ол эрэри 1-кы рота," — диир Аистов саныы истэ. Итиннэ суһал ытыалаһытыгар болэмнээн, түргэнник ииттэр туһуттан, тимир хоруюпкалаах лизутэ ботуруоннарын чугас айаннаан иһэр байыаннай массыына бронятыгар уурда.

Арҕун ыйынаһын таһынан ааһан иһэн, рота хамандыыра, өрүү айдааннаах балаакалар таһыгар үмүрүспүт дыон уонна бытархай малы атылыгыр атылыгыттар көстүбэттэрин дымбаргил көрдө. Ууну куттар сапыраапкада тийиэн баран, холуонна салайааччыта: "Пехота, болэм буолунт" — диир хамаанданы биэрдэ. Саллааттар араас сиригэн сөптөөх миэстэлэрин булунан, тизхыныкэлтэн 30-ча миэтэрэ тэйиччи турар "зеппенка" диэки манастылар.

Ааһан иһэр кырдыаҕас чечен эмискэ тохтоон, түгэс турар саллааттан ким хамандыыр буоларын тусуласта. Байыас, туора турар прапорщик уонна эпписардэр диэки төбөтүнэн хэбигинэн ыйан көрдөрдө. Обоньор байыаннайдарга чуһаһан, хамандыыр хараһын уун-утары көрөн турар: "Ол онно айаннааһан кинилэр олус элбэхтэр", — диир тыллаата. "Диктитин,

хаһаанньыттан итинник кыһаллар буолбуттарай уонна итинэн тугу ынаары ынар буоллахтарай?" — диир Щечкин диктитин санаата. Прапорщик Мальцев — барыта бытык, дэббир сирэйдээх, үрдүк уңуохтаах, 40-гар барбыт аҕам саастаах киһи, кытаанах көрүлгээх эрээри, киһилии майыһаах, кырдыгы туһунар саллаат автоматын көннөрүнөн, бэйэ-бэйэтигэр хара изоптотонан эрилибит автомат маҕаһынарын уларыта-уларыта, бэйэтин курдук бытыктаах, үтүө санаалаах, ол эрэн ирдэбиллээх 1-кы рота 2-с взводун хамандыырыгар, прапорщик Фашанинга туһаайан: "Оччотугар тугу ынабыт, манна олохсуйуохпутун барарбын дуо?" — диир күлэ былаастаах эттэ.

Кырыгыттык баттахтаах обоньор толкуйдаабытты, төттөрү хайыста. — Эһиги эбии манна кэлэргит итэбэс, онто да суох төбөнү быһааччы наймыланан кэлбиттэр, бөлүөһүтү харабыллыбыт диир кубулунан сылдьар масхадоецтар үгүстэр. Мин мун саватар икки сизн кыргыттарын өрүһүйдөрүн ханнык, — диир, кырдыаҕас кэлбит сирин диэки бара турда. Иһэр ууну куттан ыһыы туох даҕаны мэлэйэ, кыһалбата суох ааста. Ротнай Фашанинга "хамандаалаа" диир бирикээс биэрдэ. Фашанин билгини Блошкын-Смирновскай састааптаах БТР кылаабынайа буолбут кити быһыытынан, броня үөлэ тахсан иһэн, холуонна кытылыгыр турар пехотинецтарга төбөтүн хэбис ынарда. Батальон личнэй састааба суунарыгар эпписитинээтэх прапорщик Мальцев, АРС-Урал аанын арыһа баттаат, иннигэр пасаажир миэстэтигэр олордо.

Бастакы взводтан суорума суолламмыт комбат БТР-ын суоппар Радиков холуонна кэнниттэн бүтэһигинэн барарын тобо эрэ санаатыгар чүгэ ылымматта. Кини мэлди инники күөннэ сылдьара эбээт, бирикээс аата бирикээс... Бэйэтигэр түмүк санааны оңоһунна. БТР-80 собуоттаан, холуоннаттан хаалыһаары, эрчимнээхтик айаннаата.

Пехота сыбарыйан иһэр тизхынык бронятыгар сыһыа бэйэлэрин анал миэстэлэрин булунулар. Массыыналар турар миэстэлэрин атастаһынаран, байыаннай тырааныслар бэйэтин хаамытынан баран истэ. Шали куораттан айанньыр суоп быһа охсуутугар Арҕун уонна Грознай туһаайыһынан эрийэ туталлар. Холуонна, федераллар айаны-сырыны соруйан бытаардар сорукаах эрийэ-буруйа уурбут таас блоктарына ааһа охсорго, айаны тэттимин түргэтээн биэрдэ. Эргиллэ, эмискэ дэлби тэлтэри доппунугар, бастакы массыына бронятыгар опорон испит Фашанин, итиннэ тэһнэ испит пехота туора эһиллэн хааллылар. Ити барыта наемниктар уу ылан иһэр холуонна иннигэр, кытыы уна турар блокка импит фугастарын содула этэ.

Камузкаларга анаммыт топору кумахтаах дьаһыктар, гранатомет ыппыт уобуттан, көрүөх бөтөрөз өттүгэр барыта мас тобосор, быһылга кубулудулар.

Истибэт буолуор диэри дөйө дорҕуйбут Блошкын, дэлби тэлтэри доппунуттан куотан, гаас педалын туох баар күүтүнэн үктээн, змейка бүтэһик эрлирин төпө көтөрдүү быһаарынна. Ити кэмнэ кини массыынатин бронятыгар ким да суобун билээхтээбэт этэ. Ол иһэн, наводчиктан Смирновскайтан уна туох буола турарын туһулаһа сатаата да, контузияламмыт наводчик буулдыар броняга түһэр тыастарыттан итиннэ гранаталар дэлби тэбиллэриттэн сылтаан, тугу даҕаны истибэтэ. Арай хараһын кырыһынан көрдөбүнэ, балаһа уна өттүгэр суоп туһаайыһынан тэбис-тэһнэ хойуутук үүммүт от-мас быһыһыттан өстөөх наймылаһааччылара көһүнүлэр... Щечкин бүтэһигинэн айаннаан иһэр бронетранспортер бронятын

хамандыырыскай люгар атаһын ыйаан опорон эрэ, араадыһа сибээстээх шлемофонугар улаханньыс: "Уоту астыбыт!", — диир, бандыыттар диэки туһаайан, автомат кылгас уочаратын уоптаран кэбистэ.

Бөтүөн кырыпахтара, сибиниэс ардаһын, итиннэ гранатомет ытыларыан кытары булкулһан, холуоннаны улам бүрүйөн барытара. Ол түмүгэр холуоннаҕа иккиһинэн испит уу соһулаах "Урал" массыына илин крылотун тобо соһообута. Кыл мүччү тыһынаах ордубут Мальцев дэлби тэлтэриллэбит массыына илин түнүгүн кырылаһыттан төһө да бааһырдар, туох-хайдах буола турарын түргэнник быһаара оҕуста. Массыына салгыы айанньыр кыһа суоһун өйдөөн, сотору кэмнэн быһыл буолан үөлэ көтө иллиттэрин, бэрт тэлтэһинэн суоппар аанын аһан, суоппар-саллааты үтэн таһаарда. Тимир уонна өстүүкүл кырылахтарыттан ыраханньык бааһырыт, икки хараҕа тугу да көрбөт буолбут суоппар-сержант Дмитрий Викторов тулуктаһан, өйүн сүтэрбээк эрэ, көмөлөһөрдү ханас диэки сыбарыйаат, үөрүйэһинэн уна илиитигэр автоматтын тулпунуна таһыста...

Суоп алдыаммыт бүрүөһүнүгэр санардыы үктээт, прапорщик холуоннаҕа үсүтүнэн иһэр АРС-ЗИЛ массыынаны көрдө. Туох-баар күүтүн мунуһунан, бааһырыт саллааты көтөһөн ылан, суопта турар брестерга састылар. ЗИЛ массыына умайа турар грузовигынан хажаланан, эмискэ иннин диэки үктээн, ыраханньык бааһырыт уонна өлбүт саллааттар кыраамталарын аһа көттө.

Радиков шлемофонугар "Түргэнник уна ыстанык, эрийэ көтүнт" диир хамаанданы иһиттэ. Ол бирикээс реактивнай граната дэлби тэбэн, Е-751 уна боратын тобо салаан ааста. Хамандыыр уна харабар оокуопка түһэн, улаханньык бааһырда. Ротнай итичэлээх эһэйини билгиммэккэ, бронемаассыына люгар сылппан тийиэн, прибор панелыгар төбөтүн икки илиитинэн өйөөтө. "Бардыбыт, кинилэрэ кыһан көмөлөспөллүт!" — диир сөп куолаһынан хаһыһаата. Өстөөх уотунан уһуураа ынырык этэ — дохсон ардахха бөдөн тобурах кэриэтэ, БТР-80 бронятын сөкүүндэһэ уонна табар ына хойуутук түһэрэ.

Ити бирикээс Щечкин массыынатын наводчикта үлэтин кыһан истибэтэ. КВПТ өстөөх пехотатын утары уоту аспыта. 1-кы рота наводчикта Фомин броня саамай ырахан стволунан наемниктар пехоталарын кырыктаахтык кырган барбыта. Ол эрэри бөлүмүөтэ өр сууһарбатаҕа — харбыта. "Ыксаллаах кэмнэ, билгин эрэ буолбатах", — диир наводчик кыһыа санаата.

Былаарар сатаммыт этэ, Радиков змейканы эрийэ көтөн, атын груннаах суопунан айаннаата. Боевиктар кимэн кирибит сирдэриттэн икки сүсүккэ миэтэрэни тэйээт, суопу ортотунан бөлүү туруммут бензовоһу көрдө. "Тутуһунт" диир, сиз биер тарааныһам диир санаалаах, уон бизэ туюнналаах массыынатын оокуораһын холбоон, бөлүү турар грузовик бырыһыаба холбоһор сиринэн быһа көтөн, икки аны арааран, иннин диэки түһэ турда. Е-751 жалюзитын икки ардыгар уонунан буулдыа уонна тимир кырыпахтарыттан сэймэкэммит Аистов аҕаһыттан хаана баран эрэрин көрө сытан, кинилэр ситэн эрэр ВАЗ копейканы көрдө. Леповой аһаҕас түнүктэриттэн броняны ытылыгыр тыас иһилиннэ. Бөлүмүөччү ыарыһын уһарыларды, сымыйаһын быһа ыстаан, РПО-28 (реактивный противопехотный огнемет — шмель) кыһамнылаахтык кытыы опорор боеикы таба көрдө. Аистов ПК-тын күрчүөгүн күүсү тардаат, "Жигули" иһигэр опорооччулары барыларын көрүөх бөтөрөз өттүгэр сууһаран кэбистэ. Иннэ ыһан,

броняҕа бааллары уонна бэйэтин өрүтүнээт, массыына фронтун диэки эргиллэн, броняҕа кими да көрбөтө. Мальцев өйүн-төйүн булан хомулга сатаан, ыраханньык бааһырыт суоппары суоптан тэйтэн состо... Бйраах БТР сүтэн эрэр мотуорун тыһа хаһаа эрэ кылгастык ытылыгыр тыастар иһилиннилэр. "Дьэ, уонна бүтэхпит, Серега", — диир иһигэр араас ыыс-бурут тыһынан үөбүстэ. Бааһырыт сержант, прапорщик илиитигэр сытан эрэ улам өйүн сүтэрэн барда, сангарар кыаһыттан тахсан сытан, хатырбыт уһунан тугу эрэ этэ сатаахтаата. "Санарыма, байыас, санарыма, таба түбэлтиннэрдэхтириң, бүтэхпит ол..." — дии-диди, төбөтө кыа хаан буолбут суоппар-сержант бэйэтигэр ыксары тарта. Суоп тоһойун манаһа, массыына көпүөһэтин умайар хара буруота халлааны бүтүннүү бүрүйбүтүн, күүстээх уоттан тимир хайыһа ыстанарын харааста көрдө.

Прапорщик суоппары кытары иккисэһин эрэ тыһынаах ордубуттарын итэбэйбэккэ олордо. "Биһигини көрбөтүлэр... суоптан 25 миэтэрэ тэйиччи сыһыныһыт, зеппенкаҕа диэри бэрт кыра хаалла, тулуй, тулуй сержант", — диир бэйэтин сааталына сатаата... Суоп кытылыгыр үүммүт уһун от масиrowакалан, кыратык көмөлөспүккэ дылы буолла. "Эрэл кыыма бүтэһигинэн умуллар", — диир санаатын өрө көтөхтүтэ буолла. "Броня, арааһа, пьеса сценарийынан бара турбут, тоһойоннэ ыһаа, тоһо? Төһө киһи ордубута буолла?" — диир үрүт-үөлэ бэйэтиттэн ыйытта. "Миша бастакыга айаннаан испитэ... уонна?" — онто да суох эпписитинээргэр буолуох, ботуруос үгүс этэ. Брестер көннүнээҕи суопта туох да баара биллибэт этэ.

Эмискэ Мальцев суоп кытылыгыр хайаларын эрэ, арааһа, бэйэбит дьоммут ыһыһын иһиттэ, бааһырыт... Биһиги киһибит! — диир санаа киһирэн эрдэһинэ, иһийэн турбут чуумпуну автомат тыһа аймаата. "Тыһынарын салгыы сылдьаллар, ыттар... биһиги саллааттарбын!", — диир Сергей сэрэйэ санаата. Арай ол сытан, бэркэ билэр киһитин куолаһын иһиттэ. "Кимий ити... ким санарар? Ким? Миша Фашанин эбит, земляк... тыһынаах..." Мальцев дууһа ыарыһа эмиз быһа кэрбээн барда, ол быһыгыр УРАЛ массыына ис салона умайар тыһа күүстээхтик иһиллэн, табаарыһа туох диһирин кыһан истибэтэ... "Миша барахсаны... кыһыһы быһыһыһын бырастыы тыһыһыһыт", — диир иһигэр ботуруаата. Прапорщик суоппар разгрузкатыттан топору ботуруоннаах автомат маҕаһынарын оруурун быһыһыгар, кинилэртэн 40-50 миэтэрэ тэйиччи туох буола турарын иһилин олордо. Умайыт грузовиктан өрө уһуурбут хара буруо тыһа хоту ыраахха диэри тэһийдэ.

Бу соторуаһыта, аһыһах мүнүүтө анараа өттүгэр уруулга опорон эрэ бэйэтин сүүрбэ сааһыгар сөбө суохтук, опобу олохтоохтук анааран көрөр саллаат барахсан тыһына тохтообутун Сергей бэйэтин көрдө. "Чуһаһаатылар, Мишака түбөстөбө... аны мин соботокпун, ботуруонум сүүсүкэ эрэ, кинилэр төһө эбиттэрэ буолла? Түүлээх сирэйдээхтэр?" Разгрузкатыттан РГД гранататын хостуу опорон, уна илиитигэр туох эрэ сыһылаас биллибитигэр көрбүтэ — хаана баран ырааппыт этэ. Ньирбэ күүрүүттэн ыарыһы билбэт буолбутун өйдөөтө. Сергей көхсүнэн сытан эрэ, хара буруо өссө да сабардыы илик ыраас халлаанын одуулаата. Собуруу көтөн иһэр туруйа үөрүн кини манна санардыы көрбүтэ, чугас дыһон, уола, талталлаах кэргэнэ кыһыһынан ыраах Сибирь биер уһук куоратыгар опорооллорун санаата. Бэрт кылгас кэм иһигэр опобун кэрэ кэмнэрэ барыта көстүбүккэ дылы буоллупар. Салгыы санаата ыраатан барыаһын, манна кини таһыгар аҕаһа, биер дойдутааҕа, кугас бытыктаах Мишака Фашанин баара тохтоотто... Мишака уонна кини алдыархайга түбэстилэр.

"Чэ, Сергей, барыаһа наада..." диир бэйэтин күһэйдэ, бэркэ сэрэнэн граната залалыттан коһоңуу саноото, ханас илиитинэн сержант өлүүгү санастыттайда, кизпкэтин устан, харабар түспүт хааннаах көлөһүнүн туора сотунна: "Бырастыы гын, быраат, итинник наада", — диир чуумпуктук сибиниһэй быһаан санарда. Тобуктаан туран автоматтын ылла. Кизпкэтин автомат предохранителигэр сыһыары тутан, тыһа уонна быһыстала суох ытар эрсиимнэ туруорда. Күүһэ тийэринэн, гранатаны ыраах бырахта. Сергей дэлби тэһии кэмнэ таба туһанан, ойон тураат, бетон блоктарга сүүрдэ. Ол туран, соһуучу дэлби тэһийтэн куотан иһэр наемниктары көрдө. Кини дьолугар, граната грузовик кэннигэн үөһэн испит боевиктар үөрдэригэр түспүт. Прапорщик автоматтын тулпунуна, өстөөх пехотатын быһаа суох ытыалаабыта. Маник буулдыар бүтэһигин аахсардыы, наемниктар эттэрин-сииннэрин курдары көтөн кырыһаахтык сэймэктээбита!

Сыныларыны баһазмизэ Елэна МАКАРИНСКАЯ.

Олунньу 1 күнэ Бэнидиэнньик 06:00 - Сана кун-Новый день 12+ 09:30 - Саха сатаабата суох 10:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+ 10:15 - Якутск сегодня 12+ 11:00 - Дойдум дьоно 12+ 11:15 - Бай 12+ 12:00 - «Якутия» информационная программа 12+ 12:15 - Золотой фонд 12+ 12:45 - Бастын клип 12+ 13:00 - Бу Дьокуускай 6+ 13:30 - «Саха Сирэ-Якутия» инф. программа 12+ 14:00 - «Тэтим» радио 12+ 15:00 - Интеллектуальная игра 12+ 16:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+ 16:15 - Интеллектуальная игра 12+ 16:30 - Геван 12+ 17:00 - Дойдум дьоно 12+ 17:15 - Тыыннаах дорбоон 12+ 18:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+ 18:15 - Ааспыт ааспат амтана 12+ 19:00 - «Якутия» информационная программа 12+ 19:15 - Талбан 12+ 20:30 - «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа 12+ 21:00 - «Саас» сериал 12+ 21:45 - Сээн сирэ 12+ 22:30 - Итоги дня 12+ 23:00 - Бу Дьокуускай 6+ 23:30 - Саха сатаабата суох 00:00 - Талбан 12+ Олунньу 2 күнэ оптуорунньук 06:00 - Сана кун-Новый день 12+ 09:30 - Саха сатаабата суох 6+ 10:00 - «Саха сирэ» информационная бизири 12+ 10:15 - Якутск сегодня 12+ 11:00 - Дойдум дьоно 12+ 11:15 - Сээн сирэ 12+ 12:00 - «Якутия» информационная программа 12+ 12:15 - Асчыттар 6+ 13:00 - Бу Дьокуускай 6+ 13:30 - «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа 12+ 14:00 - «Тэтим» радио 12+ 15:00 - Город с Аргуновым 12+ 16:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+ 16:15 - Куорчэх-шоу 12+ 17:00 - Дойдум дьоно 12+ 17:15 - Тыыннаах дорбоон 12+ 18:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+ 18:15 - Ааспыт ааспат амтана 12+ 19:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 19:15 - Талбан 12+ 20:30 - «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа 12+ 21:00 - «Саас» сериал 12+ 21:45 - Аал-луук мас 12+ 22:30 - Итоги дня 12+ 23:00 - Бу Дьокуускай 6+ 23:30 - Саха сатаабата суох 6+ 00:00 - Талбан 12+	10:00 - «Саха сирэ» информационная бизири 12+ 10:15 - Якутск сегодня 12+ 11:00 - Дойдум дьоно 12+ 11:15 - Аал-луук мас 12+ 12:00 - «Якутия» информационная программа 12+ 12:15 - Саха итэбэлэ 12+ 12:45 - Бастын клип 12+ 13:00 - Бу Дьокуускай 6+ 13:30 - «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа 12+ 14:00 - «Тэтим» радио 12+ 15:00 - Город с Аргуновым 12+ 16:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+ 16:15 - Куорчэх-шоу 12+ 17:00 - Дойдум дьоно 12+ 17:15 - Тыыннаах дорбоон 12+ 18:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+ 18:15 - Ааспыт ааспат амтана 12+ 19:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 19:15 - Талбан 12+ 20:30 - «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа 12+ 21:00 - «Саас» сериал 12+ 21:45 - Аал-луук мас 12+ 22:30 - Итоги дня 12+ 23:00 - Бу Дьокуускай 6+ 23:30 - Саха сатаабата суох 6+ 00:00 - Талбан 12+ Олунньу 3 күнэ сэрэдэ 06:00 - Сана кун-Новый день 12+ 09:30 - Саха сатаабата суох 6+ 10:00 - «Саха сирэ» информационная бизири 12+ 10:15 - Якутск сегодня 12+ 11:00 - Дойдум дьоно 12+ 11:15 - Полярная звезда 6+	10:15 - Якутск сегодня 12+ 11:00 - Дойдум дьоно 12+ 11:15 - Аал-луук мас 12+ 12:00 - «Якутия» информационная программа 12+ 12:15 - Саха итэбэлэ 12+ 12:45 - Бастын клип 12+ 13:00 - Бу Дьокуускай 6+ 13:30 - «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа 12+ 14:00 - «Тэтим» радио 12+ 15:00 - Город с Аргуновым 12+ 16:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+ 16:15 - Куорчэх-шоу 12+ 17:00 - Дойдум дьоно 12+ 17:15 - Тыыннаах дорбоон 12+ 18:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+ 18:15 - Ааспыт ааспат амтана 12+ 19:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 19:15 - Талбан 12+ 20:30 - «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа 12+ 21:00 - «Саас» сериал 12+ 21:45 - Сээн сирэ 12+ 22:30 - Итоги дня 12+ 23:00 - Бу Дьокуускай 6+ 23:30 - Саха сатаабата суох 6+ 00:00 - Талбан 12+ Олунньу 4 күнэ чэппиэр 06:00 - Сана кун-Новый день 12+ 09:30 - Саха сатаабата суох 6+ 10:00 - «Саха сирэ» информационная бизири 12+ 10:15 - Якутск сегодня 12+ 11:00 - Дойдум дьоно 12+ 11:15 - Полярная звезда 6+	12:00 - «Якутия» информационная программа 12+ 12:15 - Асчыттар 6+ 13:00 - Бу Дьокуускай 6+ 13:30 - «Саха Сирэ-Якутия» инф. программа 12+ 14:00 - «Тэтим» радио 12+ 15:00 - Урдэл 12+ 16:00 - «Саха сирэ» информационная бизири 12+ 16:15 - Уутээн кэпсээнэ 12+ 16:45 - Клевая рыба 12+ 17:15 - Тыыннаах дорбоон 12+ 18:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+ 18:15 - Ааспыт ааспат амтана 12+ 19:00 - «Якутия» информационная программа 12+ 19:15 - Талбан 12+ 20:30 - «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа 12+ 21:00 - «Саас» сериал 12+ 21:45 - Сээн сирэ 12+ 22:30 - Итоги дня 12+ 23:00 - Бу Дьокуускай 6+ 23:30 - Саха сатаабата суох 6+ 00:00 - Талбан 12+ Олунньу 5 күнэ бэтииэс 06:00 - Сана кун-Новый день 12+ 09:30 - Саха сатаабата суох 6+ 10:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+ 10:15 - Якутск сегодня 12+ 11:00 - Дойдум дьоно 12+ 11:15 - Сээн сирэ 12+ 12:00 - «Якутия» информационная программа 12+ 12:15 - Холод 12+ 12:45 - Бастын клип 12+ 13:00 - Бу Дьокуускай 6+	13:30 - «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа 12+ 14:00 - «Тэтим» радио 12+ 15:00 - Кэрэ кэпсээнэ 12+ 16:00 - «Саха сирэ» информационная бизири 12+ 16:15 - Кэрэ кэпсээнэ 12+ 16:30 - Геван 12+ 17:00 - Дойдум дьоно 12+ 17:15 - Тыыннаах дорбоон 12+ 18:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+ 18:15 - Айуу-ча 12+ 19:00 - «Якутия» информационная программа 12+ 19:15 - Интеллектуальная игра 12+ 20:30 - «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа 12+ 21:00 - Куорчэх-шоу 12+ 21:45 - Бай 12+ 22:30 - Итоги дня 12+ 23:00 - Бу Дьокуускай 6+ 23:30 - Саха сатаабата суох 6+ 00:00 - Интеллектуальная игра 12+ Олунньу 6 күнэ субуота 06:00 - Бу Дьокуускай 6+ 07:00 - Сана кун 12+ 09:00 - Истин илдьит 6+ 09:45 - Репортаж 12+ 10:00 - Отчет Правительства РС (Я) 12+ 12:00 - «Якутия» информационная программа 12+ 12:15 - Эр Бэрэ 12+ 12:45 - Асчыттар 12+ 13:30 - Кунтэн кун 12+ 14:30 - Кэрэ кэпсээнэ 12+ 15:45 - Бастын клип 12+ 16:00 - Ханалас хапсабайа 12+ 18:00 - «Якутия» 12+	информационная бизири 12+ 18:15 - Истин илдьит 6+ 19:00 - Комус туган 12+ 19:45 - Сахалыы киинэ 12+ 21:00 - «Якутия» инф. бизири 12+ 21:15 - Кэксир 6+ 23:15 - Кэрэ кэпсээнэ 12+ 00:30 - Комус туган 12+ Олунньу 7 күнэ баскыһыанньа 06:00 - Бу Дьокуускай 6+ 07:30 - Асчыттар 6+ 08:15 - Парламентский вестник 12+ 08:30 - Саха итэбэлэ 12+ 09:00 - Истин илдьит 6+ 09:45 - Будем вместе 12+ 10:00 - Полярная звезда 6+ 10:45 - Детское время 6+ 11:00 - Саха сатаабата суох 6+ 12:00 - «Якутия» информационная программа 12+ 12:1

